Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, ECLI:CZ:NS:2010:7.TDO.793.2010.1

Číslo: 14/2011

Právní věta:

Spáchání trestného činu zabití podle § 141 odst. 1 tr. zákoníku je podmíněno silným rozrušením pachatele v době činu, které vyvolal strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli pachatele, anebo vyžaduje předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Přitom silné rozrušení je duševní stav, v němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňují jeho další jednání a projevují se v průběhu činu, a to bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí též nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychická predispozice), anebo jestli je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli pachatele.

Strach, úlek nebo zmatek pachatele se podřazují pod obecný pojem tzv. omluvitelných hnutí mysli, která pocházejí z polehčujících a pochopitelných duševních stavů pachatele. Tato omluvitelná hnutí mysli mohou navazovat jen na podněty mimořádné intenzity a závažnosti, protože musí vyvolat silné rozrušení pachatele (např. u strachu půjde o vystupňovanou obavu o život vlastní nebo o život blízkých osob, popřípadě o jinou vážnou újmu na zdraví). Nejedná se o pouhé silnější emoce, ale o emotivní prožitky vystupňované, které sice nutně neovlivňují příčetnost, ale vedou ke značnému zúžení vědomí pachatele a k oslabení jeho zábran.

K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele trestného činu zabití ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku, tedy musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat. Takovým podnětem pak zásadně nebude krádež majetku pachatele, byť k ní v minulosti mohlo dojít již vícekrát, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se dopouštěl předchozích krádeží.

Pokud jde o podmínku spočívající v předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného, negativní charakter tohoto provokujícího jednání poškozeného a jeho míra musí být v odpovídajícím poměru ke značnému významu objektu skutkové podstaty zločinu zabití, jímž je lidský život. Mělo by tedy jít o úmyslné jednání poškozeného, které je mimořádně zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech. Přitom ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku jde o takové předchozí zavrženíhodné jednání, jehož se dopustil právě poškozený, který byl předmětem útoku pachatele trestného činu zabití, nikoli někdo jiný nebo neznámý.[*)]

[*)] *Poznámka redakce: Tímto rozhodnutím není nijak dotčena stávající judikatura k institutu nutné obrany.*

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.08.2010

Spisová značka: 7 Tdo 793/2010

Číslo rozhodnutí: 14

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Zabití

Předpisy: § 141 odst. 1 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání obviněného K. B. a nejvyšší státní zástupkyně, které podala v neprospěch obviněného, proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 2 To 5/2010, v trestní věci vedené u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 1 T 11/2009 rozhodl tak, že :

> *Podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. se k dovolání nejvyšší státní zástupkyně zrušuje rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 2 To 5/2010. Podle § 265k odst. 2 tr. ř. se zrušují také další rozhodnutí na zrušený rozsudek obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.*
>
> *Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se Vrchnímu soudu Olomouci přikazuje, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.*
>
> *Podle § 265j tr. ř. se dovolání obviněného K. B. zamítá.*

Z odůvodnění:

Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 8. 12. 2009, sp. zn. 1 T 11/2009, byl obviněný K. B. uznán vinným pokusem trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1 a § 219 odst. 1 tr. zák. a trestným činem poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 tr. zák. Za tyto trestné činy byl odsouzen podle § 35 odst. 1 a § 219 odst. 1 tr. zák. a za použití § 40 odst. 1 tr. zák. k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 6 let, pro jehož výkon byl podle § 39a odst. 3 tr. zák. zařazen do věznice s dohledem. Podle § 55 odst. 1 písm. a) tr. zák. mu byl uložen také trest propadnutí věci (lovecké brokovnice) a podle § 49 odst. 1 a § 50 odst. 1 tr. zák. i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu držení, nošení a užívání střelné zbraně na dobu 5 let. Podle § 228 odst. 1 a § 229 odst. 1 tr. ř. rozhodl soud prvního stupně také o uplatněných nárocích na náhradu škody.

Uvedených trestných činů se obviněný K. B. dopustil jednáním, které v podstatě spočívalo v tom, že (zkráceně uvedeno) dne 12. 3. 2009 v době kolem 06.00 hodin na základě předchozího upozornění poplašným zařízením, signalizujícím narušení objektu výkupny druhotných surovin, kterou provozoval, přijel k tomuto objektu v katastrálním území obce I., okres B., svým motorovým vozidlem, po spatření zde stojícího jiného motorového vozidla bílé barvy zastavil, vystoupil ze svého vozidla a vlastní legálně drženou loveckou brokovnicí za použití brokových nábojů s průměrem 4 mm dvakrát vystřelil na rozjíždějící se zmíněné jiné vozidlo, a to poprvé ze vzdálenosti menší než 5 metrů, přičemž zasáhl levé přední dveře uvedeného vozidla, které prostřelil, a roj broků zasáhl řidiče M. S. do zevní strany stehna levé nohy, čímž mu obviněný způsobil lehké zranění spočívající v mnohočetné otevřené ráně; podruhé obviněný vystřelil ze vzdálenosti menší než 15 metrů a v tomto případě zasáhl a prostřelil skleněnou výplň levého křídla zadních dveří zavazadlového prostoru zmíněného vozidla, přičemž roj broků zasáhl spolujezdkyni V. H. do hlavy, čímž jí způsobil otevřenou ránu pravého oka, které muselo být následně chirurgicky odstraněno, dále poranění levého oka

cizími tělísky v očnici a mnohačetné střelné rány a oděrky obličeje a hlavy, což je zranění, které lze ve svém souhrnu charakterizovat jako vážné a ztrátové, neboť jmenovaná se v jeho důsledku nachází na hranici těžké slabozrakosti až nevidomosti bez předpokladu výrazného zlepšení, přičemž ke smrti M. S. a V. H. nedošlo jen shodou náhod a na motorovém vozidle byla způsobena škoda ve výši 30 031 Kč.

Z podnětu odvolání obviněného K. B., které směřovalo proti výroku o vině i trestu, a odvolání státního zástupce, které směřovalo proti výroku o trestu, Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 2 To 5/2010, podle § 258 odst. 1 písm. b), d) tr. ř. zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a podle § 259 odst. 3 tr. ř. sám ve věci rozhodl. Odvolací soud uznal obviněného vinným pokusem zločinu zabití podle § 21 odst. 1 a § 141 odst. 1, 2 písm. a) tr. zákoníku a přečinem poškození cizí věci podle § 228 odst. 1 tr. zákoníku. Podle § 141 odst. 2 tr. zákoníku za použití § 43 odst. 1 a § 58 odst. 5 tr. zákoníku pak uložil obviněnému trest odnětí svobody v trvání 3 roků, jehož výkon mu podle § 81 odst. 1, § 82 odst. 1 a § 84 tr. zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání 5 let se současným vyslovením dohledu nad obviněným. Podle § 70 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku odvolací soud uložil obviněnému také trest propadnutí věci (lovecké brokovnice) a podle § 73 odst. 1 tr. zákoníku i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu držení, nošení a užívání střelné zbraně na dobu 10 let. Nově bylo rozhodnuto též podle § 228 odst. 1 a § 229 odst. 1 tr. ř. o uplatněných nárocích na náhradu škody. Přitom odvolací soud doplnil popis skutku o zjištění, že výkupna druhotných surovin obviněného byla již předtím nejméně 4-krát vykradena, že obviněný zaregistroval pohyb osob, které odcizovaly předměty z výkupny a nakládaly je do vozidla, a že obviněný vystřelil v silném rozrušení mysli z nastalé situace a s vědomím opakovaného vykrádání objektu, a to tzv. hozenou střelbou v úmyslu zabránit odjezdu pachatelů s odcizenými věcmi.

Citovaný rozsudek odvolacího soudu napadli dovoláními jednak obviněný K. B. a jednak v jeho neprospěch nejvyšší státní zástupkyně. Obviněný s poukazem na dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. popřel existenci svého úmyslného zavinění a navrhl, aby Nejvyšší soud zrušil napadený rozsudek a poté buď přikázal věc Vrchnímu soudu v Olomouci k novému projednání a rozhodnutí, nebo aby jej sám uznal vinným trestným činem spáchaným jen z nedbalosti.

Nejvyšší státní zástupkyně uplatnila rovněž důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., protože nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, podle něhož se obviněný K. B. dopustil posuzovaného činu v silném rozrušení ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku, které by bylo omluvitelné. Rozrušení obviněného totiž vycházelo z nikým nepotvrzených údajů obviněného o opakovaných případech vykradení sběrny obviněného, aniž je oznámil na policii, přičemž od roku 1997 nahlásil pouze 4 případy vloupání do objektu sběrny. Nejvyšší státní zástupkyně s poukazem na okolnosti případu a na zkušenosti obviněného jako myslivce považuje jeho střelbu za cílenou přesně do dveří a zadního okna motorového vozidla poškozených. Proto obviněný byl v daném okamžiku v jistém rozrušení, ale neprojevil stav silného rozrušení spočívajícího zejména v emoci zužující vědomí a determinující u obviněného jeho schopnost racionální volby. Podle nejvyšší státní zástupkyně jednání obviněného naopak vykazovalo logickou, cílenou a racionální návaznost, přičemž svým útokem bez ohledu na následky dosáhl primárního cíle spočívajícího v eliminaci pachatelů vloupání a v zajištění odcizených věcí.

Nejvyšší státní zástupkyně nesouhlasí ani se závěrem odvolacího soudu, podle něhož obviněný K. B. jednal v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. K tomu s odkazem na odbornou literaturu uvedla, že zavrženíhodné jednání poškozeného (tzv. provokace) je obecně jednáním v příkrém rozporu s morálkou, které svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohlednosti, sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti. Míra provokujícího jednání poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, jímž je lidský život, a mělo by jít o úmyslné jednání poškozeného, které je z hlediska etických

měřítek společnosti obzvlášť zlé, zraňující a pro druhé ponižující nebo hrozící jim způsobením závažné újmy na jejich právech (mučení, domácí násilí, vydírání, závažné případy pronásledování, šíření pomluv apod.). Zavrženíhodné jednání poškozeného spočívající v útoku proti majetku připadá podle nejvyšší státní zástupkyně v úvahu, jen je-li škoda na majetku natolik závažná, že představuje existenční ohrožení postižených osob, citelné zhoršení životní úrovně, pád do chudoby či značné sociální nejistoty. Mezi úmyslným usmrcením a zavrženíhodným jednáním oběti by měla být vždy příčinná souvislost, aby trestný čin přímo vyplynul z provokace a aby jednání usmrcené oběti vytvořilo situaci do značné míry omezující možnosti rozhodování pachatele, který tak řešil trestným činem určitý druh tísně. Jak ovšem nejvyšší státní zástupkyně zdůraznila, v posuzovaném případě obviněný nevěděl, kdo spáchal předchozí vloupání a jak se který poškozený podílel na tomto vloupání, a přes nezákonnost takového jednání nebylo počínání poškozených způsobilé vyvolat u obviněného mimořádnou újmu na právech a zejména natolik závažnou škodu na majetku, která by představovala jeho existenční ohrožení.

Nejvyšší státní zástupkyně proto považuje za nesprávné právní posouzení, jestliže odvolací soud dovodil u obviněného K. B. jednání v silném rozrušení v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Proto navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu a aby mu přikázal věc k novému projednání a rozhodnutí.

Nejvyšší soud po přezkoumání věci shledal dovolání obviněného K. B. nedůvodným a naopak dovolání nejvyšší státní zástupkyně považuje za důvodné.

Pokud jde o dovolání obviněného, soudy nižších stupňů opřely svůj závěr týkající se existence nepřímého úmyslu u obviněného o konkrétní zjištění, z nichž vyplývá tato forma zavinění, takže soudy nepřímý úmysl obviněného pouze nepředpokládaly, ale učinily zjištění o jeho existenci v souladu s ustálenou judikaturou. Proto se Nejvyšší soud neztotožnil s námitkou obviněného ohledně nenaplnění subjektivní stránky trestného činu ani s jeho ostatními výhradami, takže podle § 265j tr. ř. zamítl dovolání obviněného jako nedůvodné.

K opačnému závěru pak dospěl Nejvyšší soud v případě dovolání nejvyšší státní zástupkyně podaného v neprospěch obviněného, v němž důvodně zpochybnila naplnění dvou alternativních znaků skutkové podstaty zločinu zabití podle § 141 odst. 1 tr. zákoníku spočívajících v úmyslném usmrcení jiného „v silném rozrušení“ anebo „v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“.

V obecné rovině se Nejvyšší soud ztotožňuje s úvahami odvolacího soudu, kterými odůvodnil existenci uvedených okolností a ohledně nichž vycházel zejména z komentáře k novému trestnímu zákoníku (viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2010, s. 1327 až 1329). Nelze však souhlasit s uplatněním těchto obecných úvah na konkrétní skutečnosti zjištěné v trestní věci obviněného K. B. Třebaže i nejvyšší státní zástupkyně vychází ze stejných obecných argumentů opřených o tytéž odborné literární prameny, z nichž vycházel i odvolací soud, dovolatelka správně zdůraznila ty skutečnosti zjištěné v posuzovaném případě, které vylučují možnost jednání obviněného nejen v silném rozrušení, ale také v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku.

Jak správně konstatuje odvolací soud v napadeném rozhodnutí a totéž uvádí i nejvyšší státní zástupkyně ve svém dovolání, silné rozrušení mysli je duševní stav, při němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňují jeho další jednání a projevují se v průběhu činu, a to bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí též nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychická predispozice), anebo jestli je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli pachatele. Silné rozrušení může u pachatele vzniknout postupně, např. v důsledku narůstajících obav

o život při pronásledování, ale i náhle. Strach, úlek nebo zmatek pachatele se podřazují pod obecný pojem tzv. omluvitelných hnutí mysli, která pocházejí z polehčujících a pochopitelných duševních stavů pachatele. Tato omluvitelná hnutí mysli pachatele mohou navazovat jen na podněty mimořádné intenzity a závažnosti, protože musí vyvolat jeho silné rozrušení (např. u strachu půjde o vystupňovanou obavu o život vlastní nebo o život blízkých osob, popřípadě o jinou vážnou újmu na zdraví). Nejedná se o pouhé silnější emoce, ale o emotivní prožitky vystupňované, které sice nutně neovlivňují příčetnost, ale vedou ke značnému zúžení vědomí pachatele a k oslabení jeho zábran. V kritickém okamžiku má takový afekt závažný dopad na schopnost pachatele racionálně volit mezi jednotlivými pohnutkami.

Odvolací soud opřel svůj závěr o jednání obviněného K. B. v silném rozrušení o jeho výpověď učiněnou ve veřejném zasedání, podle které jednal údajně v silném rozrušení z dané situace, zejména když pachatelé krádeže věcí z jeho výkupny měli tendenci odjet s naloženým motorovým vozidlem, a také jednal v silném rozrušení z nastalé situace a s vědomím opakovaného vykrádání objektu výkupny druhotných surovin. Bez ohledu na to, zda tvrzení obviněného o počtu a způsobu vykrádání objektu výkupny (podle obviněného nejméně ve 20 případech, přičemž mělo dojít i k otrávení hlídacích psů, ke střelbě na obviněného a policie prý nebyla schopna ochránit jeho majetek) bylo prokázáno, jak namítá v dovolání nejvyšší státní zástupkyně, považuje Nejvyšší soud za podstatnou skutečnost, že obviněný jednal za situace, kdy nebyl ohrožen jeho život nebo zdraví, ale pouze jeho majetek. Jak totiž bylo obviněnému zcela zřejmé od jeho příjezdu na místo činu, poškození měli jediný zájem, a to uprchnout z místa, přičemž obviněný sám vypověděl, že když nastartovalo motorové vozidlo, v němž byli poškození, střílel na toto rozjíždějící se vozidlo. Ostatně odvolací soud přímo v popisu posuzovaného skutku uvedl, že obviněný dvakrát vystřelil v úmyslu „zabránit odjezdu pachatelů s odcizenými věcmi“. Obviněný tedy ani v případě jím zmíněného předchozího ohrožování jeho osoby střelbou nemohl mít v nyní projednávané situaci strach z bezprostředního ohrožení svého života či zdraví, aby to mohlo vyvolat stav jeho silného rozrušení. Proto nelze přisvědčit závěru odvolacího soudu, podle něhož sehrál roli i strach obviněného jako reakce na nebezpečí či ohrožení, vyvolaná jeho předchozími zkušenostmi s vykrádáním objektu výkupny. I v případě existence určitých obav nebo pocitu nejistoty obviněného se v situaci, kdy poškození již prchali z místa případného ohrožení, nemohlo jednat o strach, který by vyvolal stav silného rozrušení obviněného. Podstatou strachu či jiného negativního emočního stavu obviněného byla podle názoru Nejvyššího soudu obava ze způsobení jen majetkové újmy, což vyplývá i z uvedeného popisu skutku. Jak totiž konstatoval i odvolací soud, pachatel (obviněný) byl alespoň částečně veden opodstatněným strachem z hrozící újmy na jeho majetku, která v daném případě podle následného zjištění činila částku ve výši 1800 Kč, ale i v případě průměrné škody obviněného ve výši 10 000 Kč, kterou na podkladě dřívějších krádeží uvádí odvolací soud, je zde zřejmé, že mezi ohrožením života poškozených M. S. a V. H. a hrozící majetkovou újmou obviněného je výrazný nepoměr. Obviněný si byl vědom možné majetkové újmy a chránil svůj majetek i za cenu ohrožení lidského života. K tomu, aby se mohlo jednat o stav silného rozrušení pachatele (nebo další tzv. omluvitelná hnutí mysli), ovšem musí být nějaký mimořádně intenzivní podnět, který by jej mohl vyvolat. Takovýmto podnětem pak není prostá krádež železného šrotu z majetku obviněného, byť k ní v minulosti mohlo dojít již vícekrát, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se dopouštěl předchozích krádeží. Vedle toho nelze shledat známky silného rozrušení ani v jednání samotného obviněného. Nejvyšší soud se ztotožnil s názorem nejvyšší státní zástupkyně, podle něhož se obviněný mohl v rozhodném okamžiku sice nacházet ve stavu jistého rozrušení, ale nikoli silného rozrušení ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku, které by vedlo k omezení jeho racionální volby. Jednání obviněného totiž vykazuje znaky logického a cíleného postupu zaměřeného primárně na ochranu majetku, o čemž svědčí i jeho další chování po zastavení motorového vozidla poškozených v důsledku střelby.

Jak dále nejvyšší státní zástupkyně správně uvedla k podmínce spočívající v „předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného“ (tzv. provokaci poškozeného), negativní charakter

provokujícího jednání poškozeného a jeho míra musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu skutkové podstaty zločinu zabití, kterým je lidský život. Mělo by se tedy jednat o úmyslné jednání poškozeného, které je obzvlášť zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech. Mezi úmyslným usmrcením a zavrženíhodným jednáním oběti by měla být vždy zachována příčinná souvislost tak, aby čin pachatele přímo vyplýval z provokace poškozeného a aby zavrženíhodné jednání usmrceného (poškozeného) vytvořilo situaci, v níž byly rovněž do značné míry omezeny možnosti rozhodování pachatele, který tak řešil trestným činem určitý druh své tísně.

Odvolací soud sice v napadeném rozhodnutí v podstatě vycházel z těchto obecných úvah, ale z hlediska existence zavrženíhodného jednání poškozeného se opíral pouze o tvrzení obviněného K. B. o opakovaném vykradení jeho výkupny nezjištěným pachatelem, přičemž průměrná škoda z nejméně 20 případů vykradení činila částku ve výši asi 10 000 Kč. Žádné další konkrétní okolnosti případu, které by měly zakládat existenci uvedeného znaku privilegované skutkové podstaty, pak již odvolací soud nezjistil. K tomu ovšem Nejvyšší soud zdůrazňuje, že předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku musí mít přímý vztah k poškozenému v tom směru, aby se jej dopustil právě tento poškozený, nikoli jiná nebo neznámá osoba. Jak přitom konstatoval sám odvolací soud, výkupna druhotných surovin obviněného byla mnohokrát vykradena nezjištěným pachatelem. Navíc obviněný ani nemohl vědět, zda se vůbec některý z poškozených podílel na těchto dřívějších krádežích. Nenaplnění posuzované podmínky citovaného ustanovení je pak odůvodněno především tím, že jednání poškozených M. S. a V. H., byť bezesporu odsouzeníhodné a pro obviněného značně nepříjemné, bylo zanedbatelné ve srovnání se zcela mimořádným významem lidského života jako předmětem ochrany poskytované i trestním zákonem.

Na základě popsaných skutečností Nejvyšší soud zjistil, že napadený rozsudek odvolacího soudu je založen na nesprávném právním posouzení skutku ve smyslu důvodu dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., který nejvyšší státní zástupkyně oprávněně uplatnila. Proto z podnětu jejího dovolání Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu v celém rozsahu a přikázal mu věc k novému projednání a rozhodnutí.